

ÉS POSSIBLE RENOVAR LA CONVIVÈNCIA

El procés seguit d'escolta i diàleg

Un grup de persones a les quals ens uneix l'espiritualitat de sant Ignasi i la preocupació per la justícia, convocades i acollides pels centres Cristianisme i Justícia (Barcelona) i EntreParéntesis (Madrid), ens hem trobat al llarg dels darrers mesos per compartir la nostra manera de sentir i la visió que tenim sobre la situació a l'interior de Catalunya i la seva relació amb el conjunt d'Espanya. Vivim a Barcelona, Madrid i Sevilla. Històries diverses i pertinences múltiples ens defineixen.

El primer objectiu d'aquestes trobades va ser escoltar-nos i acollir-nos. Expressar amb honestedat i llibertat, en un espai segur, les emocions que ens ha generat aquesta situació difícil. Passat un temps, volem donar la nostra opinió sobre els esdeveniments, sobretot en aquells aspectes que poden ajudar a minvar danys i a intuir possibles solucions.

Ens hem atrevit a plasmar per escrit alguns punts que han estat fruit d'aquestes trobades, sense cap més pretensió que oferir-los a altres persones i altres col·lectius per obrir espai i finestres a la reflexió des d'uns valors compartits, i per animar d'altres a emprendre el mateix camí.

No compartim la mateixa posició. Allò que hem recollit en aquest escrit no reflecteix cap unanimitat homogeneïtzadora. Al contrari, no tots nosaltres estem d'acord en tot tal com ha quedat recollit; a d'altres ens hauria agradat dir més o menys. Tanmateix, és un primer pas, un mínim comú denominador des del qual seguir avançant en el nostre procés d'entendre'ns i escoltar-nos, de bastir ponts i buscar sortides consensuades a aquesta crisi. Aquí resideix el valor d'aquest document.

Suggerim llegir aquest escrit amb una actitud semblant, oberta, sense haver decidit res prèviament, qüestionant les pròpies posicions enquistades, i fer-ho amb uns ulls que miren sense precipitació abans de jutjar. Reconeixem que no és fàcil prendre distància en un conflicte tan agut, ho comprovem en cadascun i cadascuna de nosaltres.

Ens pot ajudar apropar-nos al tema des dels valors més profunds i íntims, en els quals la (re)trobada amb l'altre és possible, fent fora, si cal, la càrrega d'emoció negativa que procedeix d'una forta polarització en un conflicte que no hauria d'haver sortit mai del marc del debat polític.

Com ens sentim

Sentim una diversitat d'emocions: dolor per les ruptures, solidaritat amb els qui més pateixen aquest procés, incertesa pel que vindrà, cansament per l'energia invertida, incomprensió amb els altres i amb un mateix, por pel futur, por de les ferides obertes i de les que encara es poden obrir.

Creiem que les actituds personals són essencials per reparar i superar bloquejos i ruptures. Si alguna cosa ens falta en els temps que corren és un respecte profund per la posició de l'altre, la voluntat d'acollir-la més enllà de les raons, l'acceptació de la diversitat de trajectòries i procedències que tant influeixen en com cada persona s'ubica i actua. Res de tot això anul·la, però, el debat i la discrepància, només els col·loquen en una altra dimensió de possibilitat. Anhelem més diàleg i que sigui més autèntic.

Un conflicte mal gestionat, que genera esquerdes, no hauria de posar en risc els vincles més profunds d'amor i d'amistat, de família i de fraternitat. Ponts que saltin pels aires, grups que es distancien, silencis severos per evitar la confrontació. La fraternitat entre els éssers humans, que respecta i valora les identitats diverses, també les transcendeix. La fraternitat s'ha de cuidar i preservar en tot allò que ens sigui possible.

Què veiem

Veiem una fractura política i social a Catalunya i d'aquesta amb el conjunt d'Espanya. Observem com aquest esquinçament en la convivència és alimentada pel clixé i la simplificació, per la paraula agressiva, per la superioritat i la desqualificació de l'altre. Els greuges visceralos són atiatos amb l'objectiu d'afermar posicions polítiques. El lideratge polític ha fallat i s'ha caigut en tàctiques de curt termini que satisfan cada bàndol, però que dificulten el diàleg i la cerca de solucions.

A mesura que es deteriora la situació s'esvaeix el reconeixement de l'altre, ja sigui com a persona o com a subjecte polític respectable, encara que mantingui una posició contrària a la pròpia. S'ha aconseguit aquest «altre» la meitat de la població no independentista de Catalunya, la meitat que sí que ho és, o la diversitat de sectors i posicions que en relació a aquesta qüestió hi ha en el conjunt de la població espanyola.

El sentit de pertinença a una nació i a un poble, positiu en la seva arrel, s'ha convertit per alguns en arma llancívola, en lloc de ser font de contribució, des de la diversitat, a la societat en el seu conjunt. Els nacionalismes, el català i l'espanyol, exacerbats aquests darrers temps, fomenten actituds excloents vers el contrari i utilitzen la identitat des de la seva vessant més intolerant. Per alguns es difumina la idea que l'Estat espanyol no és homogeni, sinó que es configura des de múltiples pertinences, cultures i nacionalitats que poden conviure i conformar una realitat oberta que faci la seva aportació a una Europa de valors.

Durant mesos hem estat sotmesos a una mecànica d'«acció-reacció-acció» que ha provocat una espiral en la qual s'ha buidat l'espai del mig, un espai essencial per a la seva resolució de qualsevol conflicte, com també per apuntar i promoure alternatives.

Les posicions s'han polaritzat fins a extrems asfixiants per al qui pretén obrir un diàleg raonat i matisat. Sempre existeix un motiu inqüestionable per argumentar «amb mi o contra mi», sobre persones, institucions i organitzacions que opten pel silenci o per una posició limitada i no alineada amb cap dels pols. Les dues opcions (el silenci o el dubte) són tan respectables com les posicions extremes de cada costat. Qualsevol gest, fins i tot la defensa rigorosa de drets fonamentals, és interpretat per un bàndol com a traïció i manipulat per l'altre com a alineament que encaixa completament amb les pròpies tesis.

Constatem que, en aquest procés, s'han vulnerat lleis fonamentals, considerant el respecte al marc legal un element essencial per a la convivència i l'estabilitat social en el context d'un Estat social i democràtic de dret. Dit això, considerem que davant el fracàs de la política s'ha assignat a l'àmbit

judicial un paper excessiu en tota aquesta crisi. Trobem a faltar més política d'alçada, capaç de plantejar escenaris susceptibles de fer evolucionar el marc polític i legislatiu.

D'altra banda, assistim a l'afebliment dels drets civils. Es tracta d'una tendència global de tancament d'espais i limitació de drets, un fet que no és aliè a la situació de Catalunya i que alhora és extensible a tot Espanya. Les acusacions associades amb el terrorisme, la presó preventiva i les limitacions a la llibertat d'expressió i manifestació ens semblen en alguns casos desproporcionades.

El conflicte actual està deixant de costat la solidaritat quan hi ha nombroses urgències socials que clamen arreu. Urgències agreujades per tendències neoliberals que, en els dos casos, fan servir l'eix nacional per tancar els desafiaments socials. La desigualtat, la precarietat laboral, l'exclusió i la pobresa infantil, els desafiaments migratoris i de sostenibilitat. Iniciatives positives han quedat frustrades enmig d'aquest conflicte que s'ha convertit en un tot que tot ho impregna i que desvia ingents energies polítiques i socials, que haurien de bolcar-se en aquestes causes socials inajornables.

Què s'hi podria fer

Atesa la situació, creiem que es necessita una manera de fer diferent que no deixi que el conflicte s'enquisti, i que l'abordi amb una mirada oberta per apuntar vies de solució. Entre les quals:

- Recuperar, animar i valorar els canals de diàleg. No només al màxim nivell polític, encara que això sigui indispensable, sinó també entre grups socials, econòmics i culturals. Dialogar és més que intercanviar posicions encastellades i inamovibles. Exigeix, més enllà de les tàctiques, una predisposició honesta a bastir ponts, a cedir i a buscar alternatives possibles. Exigeix, almenys, reconeixement, escolta i respecte cap a la posició de l'altre.
- Atès l'equilibri en el vot i el necessari respecte envers les vies legals existents, s'ha de renunciar a la unilateralitat en la declaració i la construcció efectiva de la independència i en la institucionalitat associada. Al mateix temps, tots els actors implicats, més enllà del que pensin al respecte, han de reconèixer la legitimitat de l'opció independentista, la possibilitat de promoure-la dins la legalitat i la necessitat d'alguns canvis legals. El compromís amb la no-violència ha de ser renovat i respectat per totes les parts.
- Totes les persones i tots els grups polítics hem d'acatar els marcs legals que ens donem com a societat, conformats de manera democràtica i respectant els drets de les minories. Dit això, qualsevol marc legal és susceptible de canviar segons les demandes de la població i per adaptar-se al pas del temps. Tenint en compte la situació actual a Catalunya, però també davant altres demandes de reconeixement de drets socials, econòmics i ambientals, creiem que és convenient considerar un procés de reforma de la Constitució.
- Aquesta reforma, i la renovació social que l'ha d'acompanyar, haurien d'oferir un marc en què es reconegui i promogui la diversitat de cultures polítiques presents en el país i la seva influència en el conjunt. Són temps d'igualtat de drets, no d'uniformitat de cultures ni de pertinences. L'estructuració de l'Estat no es pot fer des d'un centre homogeneïtzador sinó des de la valoració, la visibilitat i la contribució de pobles i cultures. El que és diferent no pot ser aïllat, sinó valorat i exigit en la seva contribució a béns públics més grans.

- Des del respecte al sistema judicial, essencial en un Estat de Dret, considerem que la via judicial s'hauria de fer servir amb mesura. Ens sumem a l'opinió manifestada per molts juristes i organitzacions defensores dels drets humans, com és ara Amnistia Internacional, i que s'orienta en el sentit de considerar desproporcionades les acusacions de rebel·lió i sedició i les mesures provisionals adoptades. Creiem que les persones que es troben en presó preventiva degut a causa d'aquest procés haurien de ser posades en llibertat a l'espera de judici, i que caldria ajustar l'acusació a delictes proporcionals. Més enllà de les qüestions jurídiques, l'empresonament de polítics i líders socials fa encara més gran el mur de l'enfrontament i dificulta sortides possibles.
- S'han de defensar els drets civils i polítics de tota la població de manera escrupolosa garantint la lliure expressió de totes les persones dins i fora de Catalunya i respectant-ne la diversitat. Convé no reprimir o sancionar desproporcionadament delictes menys greus. Terrorisme és una acusació d'extrema gravetat, i considerar així actes recents esdevinguts a Catalunya ens sembla un greuge respecte a les víctimes d'atemptats terroristes.
- Les urgències socials, més que mai, han d'ocupar el primer lloc de l'agenda política. De la catalana i de l'espanyola. La pau, la globalització de la desigualtat, del canvi climàtic i de la injustícia, exigeixen respostes col·lectives de tota persona i organització que afirmi lluitar pels drets socials i econòmics. Avançar en l'agenda social no necessàriament aplanarà el camí per sortir d'aquesta crisi política. Es tracta d'un imperatiu indispensable per a aquells que pateixen la pobresa i la violència i pels qui s'hi enfronten.
- Els principals dirigents polítics, fins ara, han demostrat la seva incapacitat per resoldre la crisi, sovint agreujant-la o traslladant-la al carrer. Necessitem noves formes de lideratge polític, generós i intel·ligent, que posi al davant el bé comú, i que passi per sobre dels interessos de partit, electorals o de futur personal, per centrar-se en la recerca de solucions, limitar danys futurs i reparar ferides antigues. En aquest sentit s'obre una finestra d'oportunitat amb els recents canvis en els respectius governs, els animem a aprofitar aquesta situació: necessitem líders polítics que facin política activa i d'alçada i que no animin la confrontació social.
- Als mitjans de comunicació i els líders d'opinió els correspon un rol fonamental en conflictes i crisis polítiques d'aquesta dimensió. Poden exaltar les posicions tot aprofundint en l'esquerda i fins i tot caient en la manipulació de fets i posicions. O poden, en canvi, proporcionar informació veraç i opinió que contribueixi a prendre posició però que alhora eviti la desqualificació i la simplificació. Considerem que, amb comptades excepcions, actuen malauradament més en el primer sentit, i que contribueixen a conformar greuges i animar bàndols, en lloc de promoure debats raonables i equilibrats que recullin la complexitat i la sensibilitat de tota aquesta situació.

Continuar establint ponts

Hem volgut mostrar la nostra profunda preocupació pel que veiem i assenyalar alguns camins a transitar per buscar solucions indispensables. Correm el risc que aquesta situació de trencament social i polític quedi enquistada per molts anys, que vagi marcant diverses generacions i que no ens estalviem el perill d'arribar a nivells més greus de conflictivitat. És urgent posar-se en disposició

de buscar solucions, i sortir de l'esquema de «victòria i humiliació» i de posicions maximalistes i manipuladores.

Som conscients que no és fàcil. Requereix una gran audàcia, un sentit profund de fraternitat universal i d'esperança posada en el bé comú. Creiem que aquesta esperança no només és necessària, sinó que pot arribar a arrelar i a tenir una oportunitat.

És clar que és possible renovar la convivència, recuperar espais de diàleg i reconstruir des de la política i les persones una societat que ens aculli a totes en la nostra diversitat. Només cal començar mirant l'altre com un igual, cada persona en tot el seu valor i la seva dignitat.

“L'espai s'eixampla quan mirem, parlem i actuem des d'una perspectiva més ampla que inclou l'altre. En canvi, quan absolutitzem el nostre punt de vista, fem més estret l'espai interior i també el comú, i ens esquincem els uns als altres perquè no hi ha lloc per a tothom. No podem esperar a obrir aquest espai fins que l'altre estigui disposat a fer-ho. Aquest àmbit comença a aparèixer quan un fa el primer pas i actua amb valentia i generositat, donant un vot de confiança a l'altre, tantes vegades com sigui necessari. «Set vegades?, No et dic set vegades, sinó setanta vegades set» (Mt 18,21-22).

Cadascuna d'aquestes vegades m'aproxima a l'altre, el qual, en sentir-se reconegut, tard o d'hora també em reconeixerà i podrem descobrir un espai que sigui fecund per a tothom. No és aquesta l'oportunitat que tenim per créixer plegats en una més gran capacitat d'alteritat?” (Xavier Melloni S.J.)

Xavier Casanovas (Barcelona), Jaime Tatay (Madrid), Oscar Mateos (Barcelona), Mª Carmen de la Fuente (L'Hospitalet de Llobregat), Cristina Manzanedo (Madrid), Cristina Gortázar (Madrid), Ángela Ordóñez (Madrid), Pablo Font Oporto (Sevilla), Josep F. Mària (Sant Cugat del Vallès), Graciela Amo (Madrid), Juan Mezo (Barcelona).

12 de juny de 2018